

Кирил Мурчев

СТАРОВЪЛГАРСКИ
ЕЗИК

Фабер

Кирил Мирчев
СТАРОВЪЛГАРСКИ ЕЗИК
кратък граматичен очерк

СТАРОВЪЛГАРСКИ
ЕЗИК
кратък граматичен очерк

ИЗДАТЕЛСТВО
ДИФЛОТЕСТА
1980

© Кирил Мирчев - автор, 2000
© издателство "Фабер", 2000

ISBN 954-9541-58-4

Faber

Кирил Мирчев
СТАРОВЪЛГАРСКИ ЕЗИК
Кратък граматичен очерк

•
редактор *проф. Дора Иванова-Мирчева*

•
Формат 60/84/16

Печатни коли 9

Издателски коли 5.5

•
Предпечатна подготовка и печат

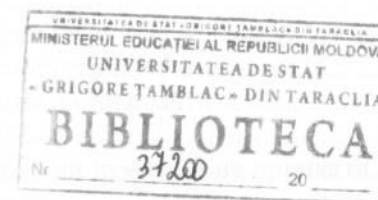
Faber – В. Търново

e-mail: faber@abv.bg

Кирил Мирчев

СТАРОВЪЛГАРСКИ ЕЗИК

кратък граматичен очерк

Faber

"Старобългарски език" е кратък граматичен очерк на класическия старобългарски език от IX до XI в., както той е отразен в българските паметници. Описани са неговите фонетични, морфологични и синтактични особености.

Книгата е учебник за студентите от висшите и полувисшите учебни заведения.

Съдържание

I. Увод

1. Възникване на старобългарския книжовен език	9
2. Значение на старобългарския език	11
3. Етнична основа и наименование на старобългарския език	12
4. Старобългарски паметници	15
5. Старобългарски азбуки	21

II. Фонетика

6. Състав на старобългарската звукова система	25
7. Гласни ъ, ѱ	26
8. Развой на ъ и ѱ пред ј и пред н	29
9. Преглас на гласните след меки съгласни	30
10. Гласна ѳ	31
11. Гласна о	32
12. Гласна ъ	32
13. Закон за отваряне на сричката	33
14. Носови гласни	34
15. Метатеза на групи <i>or ol – er el</i> между съгласни	35
16. Възникване на сонантични <i>р</i> и <i>л</i>	37
17. Монофтонгизация на дифтонгите	38
18. Епентетично <i>н</i>	39
19. Гласни в началото на думата и на сричката	40
20. Редуване на гласните	41
21. Уподобяване на гласни	44

22. Омекчаване (палатализация) на задноезичните съгласни к, г, х	44
23. Омекчаване на съгласните под влияние на j	46
24. Съчетания кт, гт пред предни гласни	47

III. Морфология

А. Съществителни имена

25. Род, число, падеж	48
26. Склонитбени типове	50
27. Склонение на имената със стара <i>o-</i> и <i>jo-</i> основа	52
28. Склонение на имената със стара <i>й-</i> основа	57
29. Склонение на имената със стара <i>a-</i> и <i>ja-</i> основа	57
30. Склонение на имената със стара <i>i-</i> основа	60
31. Склонение на имената със стара дълга <i>й-</i> основа	62
32. Имена със стари съгласкови основи	62
33. Склонение на имената със стара <i>n-</i> основа	63
34. Склонение на имената със стара <i>nt-</i> основа	64
35. Склонение на имената със стара <i>s-</i> основа	64
36. Склонение на имената със стара <i>r-</i> основа	65

Б. Прилагателни имена

37. Типове прилагателни имена	66
38. Сравнителна степен на прилагателните	68
39. Склонение на прилагателните в сравнителна степен	70
40. Склонение на причастията	72

В. Местоимения

41. Лични местоимения и възвратно местоимение	74
42. Показателни местоимения	75
43. Въпросителни местоимения	78
44. Склонение на <i>въсь</i>	80

Г. Склонение на сложните форми

45. Склонение на сложните прилагателни	81
46. Склонение на сложните прилагателни в сравнителна степен	83
47. Склонение на сложните причастия	84

Д. Числителни имена

48. Числителни бройни	86
49. Поредни числителни	87

Е. Глагол

50. Обща характеристика	88
51. Класификация на старобългарския глагол	89
52. Преглед на глаголите от първо спрежение	91
53. Преглед на глаголите от второ спрежение	93
54. Преглед на глаголите от трето спрежение	93
55. Преглед на глаголите от четвърто спрежение	95
56. Сегашно време	96
57. Имперфект	99
58. Аорист	103
59. Повелително наклонение	108
60. Причастия	112
61. Инфинитив	115
62. Супин	116
63. Перфект	117
64. Отдавна минало време (плюсквамперфект)	117
65. Бъдеще	117
66. Бъдеще в миналото	118
67. Бъдеще предварително (футурум екзактум)	119
68. Условно наклонение	119
69. Страдателен залог	120

Ж. Неизменяеми форми

70. Предлози	120
71. Съюзи	125
72. Наречия	127

IV. Синтаксис

73. Съгласуване	129
74. Безлични изречения	129
75. Отрицание	130
76. Подбудителни изречения	130
77. Екзистенциални изречения	131

78. Въпросителни изречения	132
79. Подлог	132
80. Сказуемо	133
81. Сложни съчинени изречения	134
82. Сложни разделителни изречения	134
83. Сложни противопоставителни изречения	134
84. Сложни заключителни изречения	135
85. Сложни определителни изречения	135
86. Сложни обстоятелствени изречения	136
87. Употреба на падежите. Родителен падеж	137
88. Дателен падеж	140
89. Винителен падеж	141
90. Творителен падеж	142
91. Местен падеж	143
92. Звателен падеж	143

I. Увод

§ 1. Възникване на старобългарския книжовен език

Възникването на старобългарския книжовен език е свързано с дейността на солунските братя Константин-Кирил и Методий. Главен източник, от който черпим сведения за тая дейност, са така наречените пространни, или панонски жития на двамата братя, написани от техни съвременници, най-вероятно от някой техен ученик, който не ни е оставил името си на автор. Редица от основните данни, изложени в житията, намериха потвърждение в други исторически документи. По тоя начин можа да се установи, че житията на солунските братя съдържат минимален легендарен материал, характерен за съчинения от подобен род през средновековието.

Дейността на солунските братя Константин-Кирил и Методий протече през втората половина на IX в. Това бе времето, в което славяните се намираха в един много важен момент на своя обществен развой. Държавни славянски обединения съществуваха вече както сред южните, така и сред западните и източните славяни. Необходимо условие за укрепването на тези държави, които изживяваха началния етап на своята феодализация, бе тяхното християнизирание, т. е. приобщаването им към прогресивната за тогавашния исторически момент християнска култура. Всичко това обаче бе съпроводено с насаждане на чуждо политическо влияние и със заплаха от пълно заробване и унищожаване на младите славянски държави. Много рано пред такава опасност се бе изправила моравската западнославянска държава, която в течение на дълго време успоредно с постепенната своя християнизация, извършвана от представители на западната църква, бе принудена да води упорита борба срещу немските феодали, които, като използваха настанилото се в Моравия латино-немс-